

Конкурентни възможности на земеделските стопанства в България

Доц. д-р НИНА КОТЕВА

Доц. д-р ХРАБРИН БАШЕВ

Доц. д-р МИМОЗА МЛАДЕНОВА

Институт по аграрна икономика - София

E-mail: ninakoteva@abv.bg; hbachev@yahoo.com;

mimozamladenova@abv.bg

Резюме: В доклада се прави оценка на конкурентоспособността по специализация на земеделските стопанства и се предлагат мерки за нейното повишаване. За оценка на конкурентните възможности на земеделските стопанства се прилага методическият подход, включващ система от показатели, отчитащи икономическата ефективност, финансовите възможности, адаптивността и устойчивостта на земеделските стопанства. Изследването се базира на данните на наблюдаваните земеделски стопанства, включени в Системата за земеделска и счетоводна информация (СЗСИ), и на резултатите от проведена през 2010 г. анкета.

Направени са препоръки за предприемането на необходими мерки за повишаване на конкурентоспособността на земеделските стопанства: уедряване на поземлената собственост; модернизация на производствената инфраструктура; развитие на пазарните структури и създаване на нормални пазарни отношения в земеделието; стимулиране сдружаването на земеделските производители; увеличаване на националната подкрепа на отделни типове стопанства.

Ключови думи: земеделски стопанства, конкурентоспособност, аграрна политика, ОСП на ЕС

Увод

Новите условия на единен европейски пазар налагат необходимостта от задълбочени изследвания на състоянието, промените и тенденциите в конкурентоспособността на различните типове земеделски стопанства.

В доклада се прави оценка на конкурентоспособността по специализация на земеделските стопанства и се предлагат мерки за нейното повишаване.

Под конкурентоспособност на земеделските стопанства се разбира „вътрешната способност на земеделските стопанства да поддържат устойчиви конкурентни предимства, водещи до високи стопански резултати чрез непрекъснато усъвършенстване и адаптиране към промените на пазарната, природната и институционалната среда”. За оценка на конкурентните възможности на земеделските стопанства се прилага разработеният от нас подход, включващ система от показатели, отчитащи икономическата ефективност, финансовите възможности, адаптивността и устойчивостта на земеделските стопанства (Котева и Башев, 2010; Башев, 2010). Изследването се базира на данните на наблюдаваните земеделски стопанства (1 916 бр. - през 2007 г., и 2 001 бр. - за 2008 г.), включени в Системата за земеделска и счетоводна информация (СЗСИ), и на проведена анкета през 2010 г. с 90 стопанства от страната.

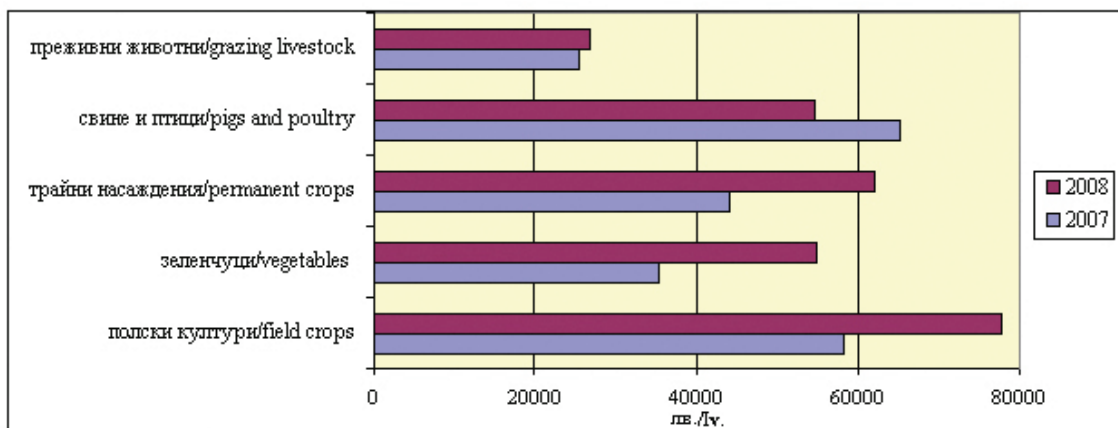
Анализ на конкурентоспособността по специализация на земеделските стопанства

◆ Анализ на икономическата ефективност

Постигнатата продуктивност бележи ръст с изключение на стопанствата със свине и птици. Традиционно високата брутна продукция (БП), реализирана в стопанствата с полски култури, се дължи на значително по-добрата осигуреност с поземлени ресурси, въпреки най-ниската доходност от 1-ца площ. Стопанствата с преживни животни реализират най-малък размер БП, като причините трябва да се търсят в ниските продуктивни качества на отглежданите животни и в предимно екстензивния начин на производство.

Най-висока **производителност на вложения труд** е постигната при стопанствата с полски култури. Резултатът се дължи на високата степен на механизация в сектора, което дава възможност да се реализира висока нетна добавена стойност при минимално количество вложен труд. Животновъдните стопанства имат по-ниска производителност от растениевъдните, дължаща се на по-ниската им техническа осигуреност и по-голямото количество вложен труд (фиг. 2). Само при стопанствата с полски култури има чувствително нарастване в производителността на труда през 2008 г. спрямо 2007 г. (с близо 30%). При другите специализирани стопанства промените са незначителни. Най-съществен принос в нарастването на производителността на труда има

Фиг. 1
Fig. 1

Средна брутна продукция по специализация на стопанствата
Average gross output by farms specialization

Източник: МЗХ, отдел „Агростатистика”, СЗСИ / Source: MAF, Department “Agrostatistics”, FADN

инвестиционната подкрепа за закупуването на модерна техника от едрите стопански структури в зърнопроизводството и производството на маслодайни култури (87% от подкрепените стопанства по мярка 121 от ПРСР).

Анализът на данните за **постигнатата доходност** в стопанствата очертава някои негативни тенденции:

- единствено при стопанствата с полски култури има значителен ръст на реализирания среден нетен доход (НД) през 2008 г. спрямо 2007 г., който се дължи главно на получените по-високи текущи субсидии. При стопанствата с преживни животни увеличението е незначително, а при останалите специализирани стопанства доходността намалява;

- реализираният среден нетен доход (НД) от стопанствата, които не са получили субсидии на 1-ца площ през 2008 г., е по-нисък спрямо предходната година, като при трайните насаждения е дори отрицателна величина. Една от причините е значителното увеличение на разходите за междинно потребление при растениевъдните стопанства;

- ниският относителен дял на НД в БП на стопанствата през 2007 г., който намалява през 2008 г., показва, че производството става още по-нискодоходно и неефективно. Най-значително е намалението при стопанствата със зеленчуци.

По-ниската доходност през 2008 г. спрямо 2007 г. е резултат от понижаването на нормата на рентабилност на производството. При най-ниски текущи субсидии (едва 7% от НД, при дял на субсидиите в другите стопанства съответно - с полски

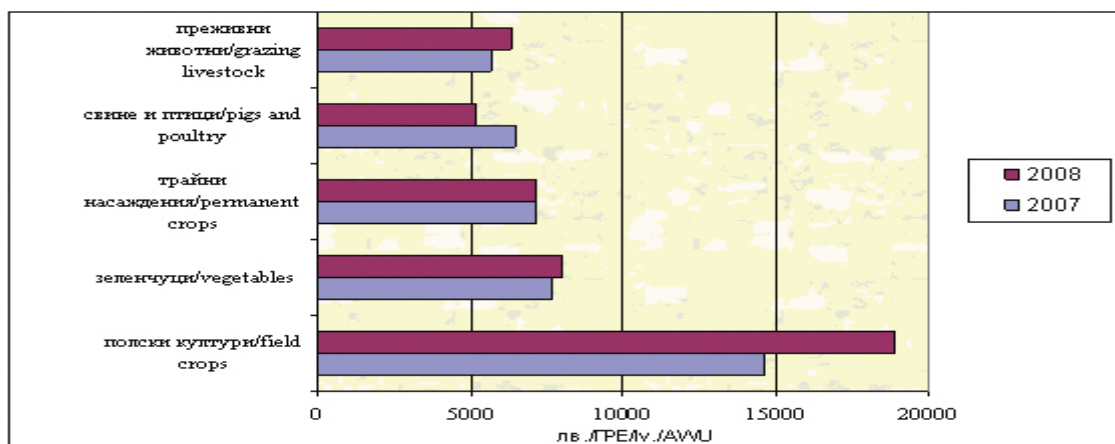
култури – близо 80%, с преживни животни - 60%, свине и птици - 31%) и драстично увеличение на производствените разходи най-чувствителен е спадът в нормата на рентабилност на стопанствата със зеленчуци.

◆ Анализ на финансовото състояние

При стопанствата с полски култури **нормата на рентабилност (Нр) на собствения капитал** за 2007 г. и нейният ръст през 2008 г. доказва подобрите им възможности за разширено възпроизводство и перспективи за развитие. По-ниските икономически резултати на зеленчукопроизводителните стопанства водят до намаляване на Нр. При предимно екстензивно производство стопанствата с преживни животни постигат устойчива норма на рентабилност. Равнището на показателя е изключително ниско при стопанствата с трайни насаждения и продължава да пада. При влошаващи се икономически показатели и висока капиталоемкост на производството стопанствата са изправени пред невъзможността да осигурят нормална производствена дейност.

При приемлива стойност на **коэффициента на обща ликвидност** (Ко.л.) за земеделieto около 2, при всички стопанства, равнищата са по-високи. Това от една страна е признак, че стопанствата са в състояние да покриват краткосрочните си задължения, но от друга страна – отчита високата стойност на краткотрайните активи, което може да се дължи на нереализирана продукция и ниска обращаемост на оборотния капитал. Задълбочава се проблемът с общата ликвидност на стопанствата с преживни животни.

Фиг. 2
Fig. 2

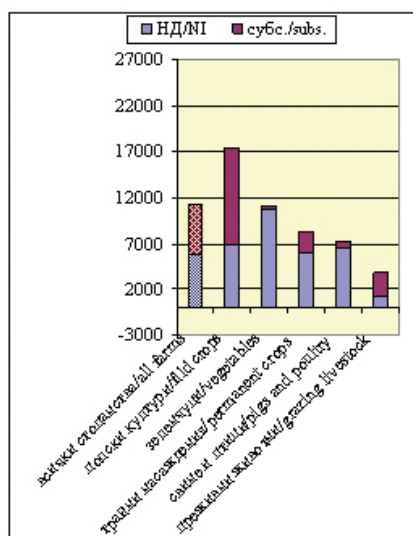

Производителност на земеделските стопанства / Farms productivity

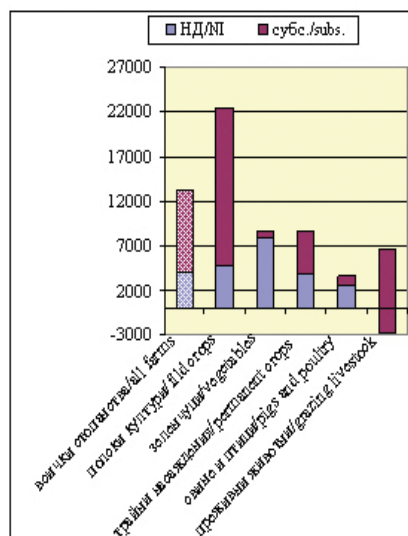
Източник: МЗХ, отдел „Агростатистика“, СЗСИ и собствени изчисления / Source: MAF, Department “Agrostatistics”, FADN and proper calculations

Фиг. 3
Fig. 3

2007 г.

2008 г.

Среден нетен доход на земеделските стопанства, лв. / Farms average net income, BGN

Източник: МЗХ, отдел „Агростатистика“, СЗСИ и собствени изчисления / Source: MAF, Department “Agrostatistics”, FADN and proper calculations

Постигнатите по-високи равнища на **коэффициента на финансова независимост** (Кф.а.), от препоръчителното в стопанската практика 0,5, се дължат главно на ограниченото използване на кредити от земеделските стопанства.

◆ **Адаптивност на стопанствата**

Анализът на **равнището на адаптивност** на анкетираните стопанства разкрива, че болшинството от тях са с добра адаптивност към пазарната и институционалната среда (табл. 2). Повече от една четвърт от фермите обаче посоч-

ват, че са с нисък потенциал за адаптация към новите **държавни и европейски изисквания за качество, безопасност, околна среда и др.** Почти 37% от тях са нискоадаптивни към **пазарните цени, търсенето и конкуренцията**, и всяка втора е неадаптивна към **промените в природната среда**. Това намалява и общата адаптивност на анализиранияте стопанства.

Особено неадаптивни към пазарните цени, търсенето и конкуренцията са специализираните животновъдни стопанства, които попадат в групата на нискоадаптивните. Значителна част от

Таблица 1

Table 1

Финансови показатели по специализация на земеделските стопанства
Financial indicators by farms specialization

Специализация на стопанствата Farms specialization	Нр на собствения капитал/profit rate of own funds, %		Ко. л. Coefficient of liquidity		Кф. а. Coefficient of financial independence	
	2007	2008	2007	2008	2007	2008
Полски култури/Field crops	21,9	25,2	5,6	3,7	0,8	0,8
Зеленчуци/Vegetable	27,6	17,3	4,5	4,2	0,7	0,6
Трайни насаждения/Permanent crops	2,5	1,6	3,6	3,4	0,7	0,7
Преживни животни/Grazing livestock	16,8	17,7	8,7	12,0	0,9	0,9
Свине и птици/Pigs and poultry	10,6	6,1	3,7	2,7	0,9	0,7

Източник: МЗХ, отдел „Агростатистика”, СЗСИ и собствени изчисления
Source: MAF, Department “Agrostatistics”, FADN and proper calculations

Таблица 2

Table 2

Дял на фермите с различна адаптивност в България, %
Share of farms with different adaptability in Bulgaria, %

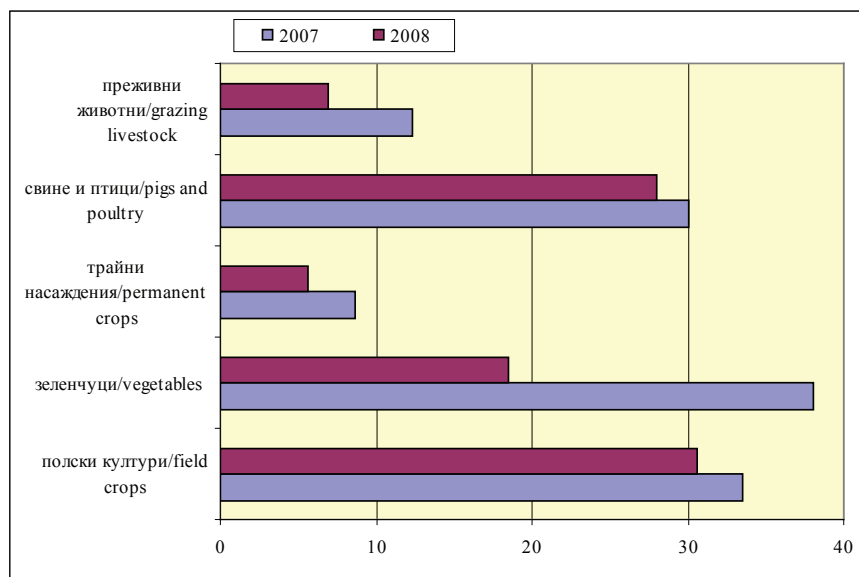
Тип на фермата Type of farm	Адаптивност към/Adaptability to:								
	пазара/market			институциите/institutions			природата/nature		
	Ниска Low	Добра good	Висока high	Ниска low	Добра Good	Висока High	Ниска Low	Добра good	Висока high
Полски култури Field crops	41,18	54,90	3,92	21,57	64,71	13,73	54,90	41,18	3,92
Смесени растениевъдно-животновъдни Mix crop-livestock	38,46	61,54	0,00	38,46	61,54	0,00	38,46	61,54	0,00
Смесени растениевъдни Mix crops	25,00	75,00	0,00	16,67	83,33	0,00	58,33	25,00	16,67
Смесени животновъдни Mix livestock	0,00	100,00	0,00	0,00	100,00	0,00	0,00	100,00	0,00
Преживни животни Grazing livestock	100,00	0,00	0,00	0,00	100,00	0,00	0,00	100,00	0,00
Свине и птици Pigs and poultry	100,00	0,00	0,00	0,00	100,00	0,00	0,00	100,00	0,00
Трайни насаждения Permanent crops	25,00	75,00	0,00	37,50	62,50	0,00	50,00	37,50	0,00
Зеленчуци/Vegetables	0,00	66,67	33,33	33,33	33,33	33,33	0,00	66,67	33,33
Общо/All farms	36,67	60,00	3,33	25,56	65,56	8,89	50,00	43,33	5,56

Източник: Интервю с мениджъри на ферми/Source: interviews with farm managers

стопанствата с полски култури и с растениевъдно-животновъдно направление са също с ниска адаптивност към пазарната среда. Единствено сред специализираните в производството на зеленчуци и смесено-животновъдните стопанства няма такива с нисък потенциал за пазарна адап-

тация. С най-сериозни проблеми при адаптацията към новите институционални изисквания са голяма част от стопанствата с растениевъдно-животновъдна специализация, трайни насаждения и полски култури. Болшинството от стопанствата със смесено растениевъдство, полски култури и

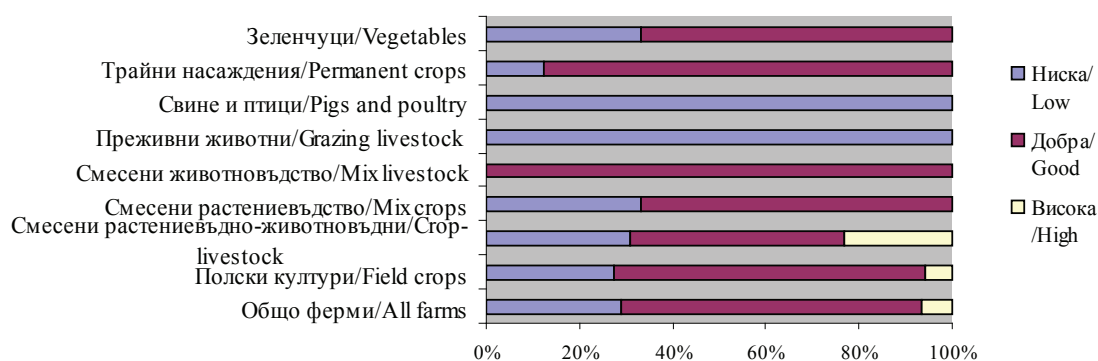
Фиг. 4
Fig. 4

Норма на рентабилност на производството, % / Production's profit rate, %

Източник: МЗХ, отдел „Агростатистика”, СЗСИ и собствени изчисления / Source: MAF, Department “Agrostatistics, FADN and proper calculations

Фиг. 5
Fig. 5

Дял на фермите в различна средносрочна устойчивост

Share of different farms in the medium-term sustainability

Източник: Интервю с мениджъри на ферми / Source: Interviews with farm managers

трайни насаждения са с ниски възможности за адаптация към природните промени. С изключение на една трета от стопанствата с трайни насаждения, незначителна част от тези с полски култури и част от смесено-растениевъдните (по отношение на адаптивността към природната среда), няма стопанства, които да са с висок адаптивен капацитет.

◆ **Устойчивост на стопанствата**

Средносрочната устойчивост на стопан-

ствата е оценена от 29% от мениджърите на фермите като ниска (Фиг. 5). Най-голям е дялът на стопанствата с ниска устойчивост при специализираните в отглеждането на преживни животни, свине и птици. От друга страна, по-малко от 7% от всички стопанства “предвиждат” висока устойчивост в средносрочен план.

Детайлният анализ на различните фактори, понижаващи дългосрочната ефективност и устойчивостта на стопанствата, показва, че значителните проблеми в ефективната реализация на

Таблица 3

Table 3

Дял на стопанствата с различно ниво на проблеми за устойчивостта, %
Share of farms with different level of problems of farm sustainability, %

Тип на проблемите Type of problems	Общо ферми All farms	Полски култури Field crops	Растение-животно-въдни Crop-livestock	Смесени растение-въдство Mix crops	Смесени животновъдство Mix livestock	Преживни животни Grazing livestock	Свине и птици Pigs & poultry	Трайни насаждения Permanent crops	Зеленчуци Vegetables
<i>Ефективно осигуряване на необходимата земя и природни ресурси/ Effective supply of needed land and natural resources</i>									
Незначителни Insignificant	23,33	23,53	15,38	25,00	0,00	0,00	100,00	25,00	33,33
Нормални Normal	61,11	62,75	69,23	66,67	100,00	100,00	0,00	37,50	33,33
Значителни Significant	14,44	13,73	15,38	8,33	0,00	0,00	0,00	25,00	33,33
<i>Ефективно осигуряване на необходимата работна сила/Effective supply of needed labor</i>									
Незначителни Insignificant	34,44	33,33	30,77	33,33	0,00	0,00	100,00	50,00	33,33
Нормални Normal	51,11	50,98	53,85	58,33	100,00	0,00	0,00	50,00	33,33
Значителни Significant	14,44	15,69	15,38	8,33	0,00	100,00	0,00	0,00	33,33
<i>Ефективно осигуряване на необходимите материали, техника и биологични средства/ Effective supply of needed inputs</i>									
Незначителни Insignificant	32,22	29,41	46,15	41,67	0,00	100,00	100,00	12,50	0,00
Нормални Normal	56,67	66,67	30,77	50,00	100,00	0,00	0,00	62,50	33,33
Значителни Significant	11,11	3,92	23,08	8,33	0,00	0,00	0,00	25,00	66,67
<i>Ефективно осигуряване на необходимото финансиране/Effective supply of needed finance</i>									
Незначителни Insignificant	30,00	31,37	38,46	25,00	0,00	0,00	100,00	0,00	66,67
Нормални Normal	54,44	56,86	30,77	66,67	100,00	0,00	0,00	75,00	33,33
Значителни Significant	14,44	9,80	30,77	8,33	0,00	100,00	0,00	25,00	0,00
<i>Ефективно осигуряване на необходимите услуги/Effective supply of needed services</i>									
Незначителни Insignificant	48,89	49,02	46,15	66,67	0,00	0,00	100,00	37,50	33,33
Нормални Normal	41,11	43,14	30,77	25,00	100,00	100,00	0,00	62,50	33,33
Значителни Significant	10,00	7,84	23,08	8,33	0,00	0,00	0,00	0,00	33,33

Продължение на таблица 3

<i>Ефективно осигуряване на необходимите иновации и ноу-хау/ Effective supply of needed innovation and know-how</i>									
Незначителни Insignificant	42,22	43,14	23,08	41,67	0,00	100,00	100,00	50,00	66,67
Нормални Normal	36,67	37,25	46,15	41,67	100,00	0,00	0,00	25,00	0,00
Значителни Significant	20,00	19,61	30,77	16,67	0,00	0,00	0,00	12,50	33,33
<i>Ефективна реализация на продукцията и услугите/Effective marketing of products and services</i>									
Незначителни Insignificant	17,78	17,65	15,38	16,67	0,00	100,00	100,00	0,00	33,33
Нормални Normal	50,00	56,86	46,15	50,00	100,00	0,00	0,00	12,50	66,67
Значителни Significant	30,00	23,53	38,46	33,33	0,00	0,00	0,00	75,00	0,00

Източник: Интервю с мениджъри на ферми/Source: Interviews with farm managers

продукцията и услугите, ефективното осигуряване на необходимите за стопанството иновации и ноу-хау са сред най-важните за голяма част от анкетираните ферми (табл. 3).

Сериозни (неразрешими) проблеми, свързани с маркетинга, са критични за значителна част от стопанствата със смесено растениевъдно-животновъдно производство и трайни насаждения. Големите трудности в ефективното осигуряване на необходимите иновации и ноу-хау са най-важни за устойчивостта на смесените животновъдни и зеленчукови стопанства. Значителни проблеми в ефективното осигуряване на необходимата земя и природни ресурси срещат една четвърт от специализираните в производството на зеленчуци и трайни насаждения ферми. Сериозни проблеми в ефективното осигуряване на необходимата работна сила са критични единствено за специализираните стопанства с преживни животни. Големи трудности в ефективното осигуряване на необходимите материали, техника и биологични средства срещат значителна част от стопанствата, специализирани в производството на зеленчуци, трайни насаждения, и смесено растениевъдно-животновъдно производство. Значителни проблеми в ефективното осигуряване на необходимото финансиране имат голяма част от фермите с преживни животни, със смесено растениевъдно-животновъдно производство и ферми с трайни насаждения. Най-накрая, чувствителни трудности в ефективното снабдяване на необходимите услуги са типични за голям дял от фермите, специализирани в трайни насаждения и смесени растениевъдно-животновъдни дейности.

Изводи и препоръки

Въз основа на проведените анализ се налагат следните обобщаващи изводи:

- Подкрепата по ОСП на ЕС има ограничен ефект в посока създаване на необходимите условия за повишаване на ефективността и конкурентоспособността на земеделските стопанства;

- В растениевъдството с най-добри конкурентни позиции са стопанствата с полски култури. При по-едри размери на земеползване, висока степен на механизация и увеличаващ се размер на субсидиите, те ще запазят конкурентните си предимства и в бъдеще, като диференциацията с другите стопанства ще се задълбочава.

При най-ниска подкрепа по ОСП в сектора зеленчукопроизводителните стопанства губят конкурентните си позиции. В резултат на нерешените проблеми, произтичащи от дребния мащаб на производство, липсата на финансов ресурс, ниските изкупни цени и неорганизирания маркетинг, стопанствата ще продължат да губят позиции в конкуренцията с вносните продукти.

С най-ниско равнище на конкурентоспособност са стопанствата с трайни насаждения. При лошото състояние на насажденията, супер екстензивно производство, изключително ниските и влошаващи се икономически резултати се очертава задълбочаваща се криза в сектора.

- В животновъдството също има промяна в конкурентните позиции на стопанствата. При преобладаващо екстензивно производство, но в резултат на по-високата подкрепа, стопанствата с преживни животни се развиват устойчиво и имат

по-добри позиции в сравнение със стопанствата, отглеждащи свине и птици.

В условията на общия европейски пазар е необходима активна държавна политика с набор от мерки за решаване на структурните проблеми в българското земеделие и създаване на условия за повишаване на конкурентоспособността на земеделските стопанства в следните направления:

- **Уедряване на земеползването.** Усъвършенстване на законодателството, регулиращо поземлените отношения, за да се спре по-нататъшното раздробяване на парцелите и ускоряване процесите на комасация на земята. Националната политика трябва да е насочена към подпомагане на доброволната комасация чрез подобряване на законовата рамка и разясняване на ползите за стопаните, пълно картографиране и изготвяне на кадастър на земеделските земи - условия, поставени и от ЕС. За подпомагане развитието на пазара на земята е необходимо да се предприемат мерки за подобряване достъпа до информация и поддръжане на актуализирани регистри на собствениците и ползвателите на земеделски земи.

- **Доизграждане и модернизация на производствената инфраструктура,** отговаряща на съвременните изисквания като материално-техническа база, цени, достъп до земеделските производители.

- **Подобряване на консултантското и научното обслужване на земеделските производители** чрез създаване на по-тесни връзки между управляващите органи, науката и практиката - един от пътищата за по-широко навлизане на иновациите в производството и повишаване на професионалната квалификация на земеделските производители.

- **Подкрепа за стимулиране сдружаването на земеделските производители.** Финансова помощ при изграждане на организации на производителите (ОП) чрез предоставяне на безплатни държавни терени за изграждане базите за събиране, сортиране, съхранение, заготовка и реализация на продукцията. Осигуряване на по-широк достъп до кредити от търговски банки при осъществена държавна лихвена субсидия.

- **Развитие на пазарните структури и създаване на нормални пазарни отношения в земеделието** чрез: доизграждане на пазарните структури (борси, тържища, складови и хладилни) на регионален принцип; в сектор „плодове и зеленчуци” - стимулиране покриването на качествените стандарти; елиминиране на кон-

курентията от неформалния сектор и нелегален внос; смекчаване на изискванията, свързани с маркетинговите стандарти за качество на продукцията за вътрешния пазар; за развитие на пазара на мляко - изграждане на независими лаборатории за установяване на маслеността, ефективно функциониране на националния и регионалните млечни бордове.

- **Национална подкрепа на земеделските стопанства в условията на прилагане на ОСП на ЕС,** включваща набор от мерки:

- укрепване на административния капацитет за по-пълно усвояване на договорените субсидии;

- подобряване управлението на обществените програми - намаляване на бюрокрацията, рационализиране на разходите на фермерите за участие в мерките, пресичане на корупцията и др.;

- увеличаване на подкрепата за дребни и средни производители за адаптиране към пазарната, институционалната и природната среда, тъй като сегашната ОСП на ЕС не отговаря в достатъчна степен на техните потребности и възможности по отношение на реструктуриране, модернизация, развитие на човешкия потенциал и др.;

- пренасочване на средства към мерки от ОСП, по които има подчертана заинтересованост от страна на земеделските производители – модернизация на фермите, създаване стопанства на млади фермери и плащания за природни ограничения;

- национални доплащания на сектори, слабо подкрепени по мерките и механизмите на ОСП на ЕС (зеленчуко- и плодпроизводство, млечно говедовъдство, свиневъдство) със сериозни проблеми в условията на общия европейски пазар;

- активна позиция в преговорите за промени на ОСП на ЕС след 2013 г. за защита на българските приоритети в аграрния сектор.

ЛИТЕРАТУРА

Башев, Х. 2010. Оценка на конкурентоспособността на българските ферми, сп. „Икономика и управление на селското стопанство, бр. 6, стр. 11-26.

Котева, Н., Х. Башев. 2010. Подход за оценка на конкурентоспособността на земеделските стопанства, сп. „Икономика и управление на селското стопанство, бр. 1, стр. 32-43.

Структура на земеделските стопанства, МЗХ, СЗСИ, №149/2009.

Структура на земеделските стопанства, МЗХ, СЗСИ, №167/2011.

Competitiveness of agricultural farms in Bulgaria

N. KOTEVA, H. BACHEV, M. MLADENOVA
Institute of Agricultural Economics - Sofia

(Summary)

The paper assesses the competitiveness of farms with different specialisation and suggests measures for improvement of farm competitiveness. A framework for evaluation of farm competitiveness is applied including a system of indicators which take into account the economic efficiency, the financial possibilities, the adaptability, and

the sustainability of farms. The study is based on data of surveyed farms included in the System of agricultural and accountancy information (FADN) as well as an original 2010 survey of authors.

Measures for improving farms competitiveness are suggested including: consolidation of land ownership, modernisation of production infrastructure, development of market structures and creation of favorable market relations in agriculture, stimulation of association of agricultural producers, and increasing the national support to different type of farms.

Key words: agricultural farms, competitiveness, agrarian policies, EU CAP

Статията е постъпила в редакцията на 20.09.2011 г.